

Några kvinnor från Stångenäset

Ur Vargatider på Stångenäset
Utgiven 1965 Av Sven Rydstrand

Den enda gång under 1600-talet, som häradstinget hölls i Lysekil var den 7 december år 1682, och då förekom blott ett enda mål av betydelse. I det var en kvinna från Lysekils strand huvudpersonen. Var tinget hölls anges inte i protokollet, troligen var det på gästgivaregården. Rättens ordförande var häradshövdingen Johan Larsson-Wätterman. Nämnden bestod av Otto i Lööken, Oluf i Broberg, Aslag i Björneröd, Bryngel i Broberg, Anders i Fuhlekärr och Mårthen i Ferlef. Närvarande var dessutom häradsskrivaren Greger Kall och länsmannen på Stångenäset, Alf Reorsson i Berga. Protokollet lyder på följande sätt:

"För rätten presenterade sig Oluf Tollesson av Lysekil och inlägger sin skriftliga libell, vari han föregiver, att i hans frånvaro är hans hustru, Karin Olufsdotter, kommen i träta med borgmästaren Christen Larsson neder på bryggorna. Då skulle Christen ha vidsagt henne, varpå hon konan då genast svarat, att "om mig, mina barn och min man vederfares något ont, då vet jag vem jag skall skylla på." Och någon tid därefter haver hans hustru Karin blivit desperat. Då tillspordes Oluf Tollesson, huru han eller hans hustru haver ment med det, om dem skulle vederfaras något ont. Då säger han, menar ingen annan än Christen Larsson, som det talte till hans hustru och henne genast är påföljt med detta onda och hon är bliven desperat. Varpå Oluf Tollesson begärde för sina vittnen, vilka först avlade deras ed, som var Mattes Toresson av Bokenäs socken och gården Högstahle och Hans Larsson i Lysekil.

Mattes Larsson vittnar och bekänner, att han stod på Oluf Tollessons brygga, då kom Christen Larsson dit på bryggan ned. Så hade de där några okvädningsord emellan, men varom det var, vet han intet. Så sade Christen till Karin: "Jag kände dig väl förr, då du hade mindre mod än du har nu, och inom kortan tid skall du få mindre mod än du nu har." Och för detta tog Karin i Christen och lade honom i bryggan.

Hans Larsson säger sig ha stått i skutan och sett när Karin slog Christen i bryggan. Då sade Christen: "Du skall få mindre mod eller makt." Och det sköt hon vittne på. Och de var bägge druckna, både Christen och Karin.

Än hade Oluf Tollesson fram för rätten Per Hansson, som ock skolat gjort sin ed, och en dräng om 20 år, vilken rätten inte kunde till eden admittera, förmedelst han intet vet eller känner sina kristendomsstycken, men rätten hörde honom utan ed vad hans vittnesmål var. Då gick han och bar hör, stod då Karin på bryggan och Christen Larsson kom gåendes till henne. Hade då sig trätta emellan om något korn, som de skulle segla med till Göteborg, och Oluf Tollesson hade gått i förväg med sin båt. Då slog Karin Christen i bryggan baklänges, varpå Christen svarat: "Ja, ja, du kan få mindre makt inom en stuckit tid." Mera säger han sig intet hört och gav sig inga tankar om detta, men då sade han att Karin tog andra gången i Christen, det han förr tog tillbaka igen.

Inkallades Christen Larsson och tillfrågades om han dessa ord sagt. Då säger han att han var drucken och hon slog honom tvenne gånger i bryggan. Kan så intet minnas om han dem talte och ej heller tänkt sin broderskvinna till något argt, och intet kan han någon djävulskonst.

Oluf Tolleson kan ej neka att han på kyrkogården sagt till tvenne män, att efter de ord han hörde, som var hans kvinna belovat, då var han, Christen, intet annat värd än att den röde hanen skulle gala över honom, det var eld och bål.

Oluf Tolleson säger sig väl ha hört av andra, att Christen Larsson skall intet kunna, men hans hustru, Kerstin Tittusdotter, varpå han haver vittne. Christen Larsson begärde för sina vittnen, som var Lars Björnsson. Då säger han sig ha stått uti Oluf Tollessons port, hörde han att Christen Larsson och Karin taltes vid och brukade några okvädningsord sig emellan och där haft fast i varandra och skjutit varandra utför bryggan och då sade Christen: "Ja, ja, här är nu ny överhet i landet, du skall få mindre makt och springa mindre." Och därpå de ord hörde han att Karin sköt till vittnes Per och Hans, som hava avlagt de vittnesmål, som förr är mälat. Dessa samma ord skolat Nills i Göteborg hört, vilken nu för sin sjukdoms skull ej förmådde att komma till rätten, och blev tvenne av nämnden dit skickade att förnimma om han detsamma hört, vartill han nekar och intet haver hört.

Item är ock ett spergament för detta utkommet om Christen Larssons hustru, Kerstin Tittusdotter, att hon skulle vara uppfiskad i Västersjön på en fiskeskuta. Skulle ock desamma känt henne igen och skurit ett stycke av hennes kjortel, som skulle varit av en skraddare här på Lägre isytt igen. Dock vet ingen av vem detta spergament utkommit, men för tio år sedan skall det ha skett och av samtliga sagt vara i kriget skett, och en del tala sedan, så att ingen vet rätt på vad tid. Då berättar länsman, att på ett år eller två är detta ommumlat, dock intet annat än av en del löst folk vara talt, som intet kan vara något att sätta, och ej vet eller minns han vem det var talt.

Då angiver kapellanen herr Hans Räfsal, att han hört detta av främmande folk men aldrig av några folk här på Fiskelägre. Då är detta ömmel eller rykte först anno 1675 utkommet, varöver blev då efterrannsakat, vem som då var skeppare eller båtsman på Christen Larssons skuta. Blev så denne inkallad, Michell Persson, vilken bekände att för 20 år sedan kom han med skutan först och följde så i sju år, och var därföre skeppare allt intill dess kriget begyntes och säger sig aldrig ha hört av detta och Oluf Tolleson icke talat på detta förrän för sex veckor sedan, då de togo Olufs skuta på land. Då sade Oluf Tolleson: "Jag hörer, du varit med på skutan, då de uppfiskade Christen Larssons hustru!" Då svarade Michell Oluf att han aldrig vart med den tiden och aldrig försträckt henne däri.

Sammaledes Engebert Lassesson, som tjänste Christen Larsson i åtta år, och näst före detta krig kom han ifrån honom. Item skolat Engebert varit med, då detta skett, skolat sytt stycket i kjortelen igen, såsom han ock blev tillspord om detta. Då kan han ej neka att han hört folk sagt att han var med då och sagt att han sydde det stycket i kjortelen, vartill han alldeles nekar och med sin salighets ed vill hålla detta, att han aldrig förstod detta och ej heller sytt det stycket i kjortelen igen.

Framkom Anders Persson i Slättna, som den tiden ock varit med, sade sig aldrig ha hört eller förstått detta att de uppfiskade Christen Larssons hustru, utan nu i dag av Karin Mattsdotter, vilken genast kallades för rätta och driver Anders Persson i munnen att hon aldrig detta sagt.

Framkallades Nills Engebertsson, som fiskat i 11 år på denna skuta, 8 år före kriget och 2 år sedan. Blev ock honom tillspord om han var med, då de uppfiskade Christen Larssons hustru och då stycket skars av kjortelen. Då svarar han vid sin salighets ed att han aldrig det sett eller varit med, då de utskurit stycket av kjortelen, och detta allt här med ed sätta vill, men kan då inte neka att han hört det talas nu nyligen i dessa dagar.

Framlades Oluf Gunnarsson, som tjänte Christen Larsson i sju år under kriget och förr haver varit med och fiskat på en annan skuta. Då svarar han vid sin salighets ed att han aldrig detta förstått eller något i annan måtto i det ringaste, varpå han vill gå lag med Christens hustru. Han haver ock gått sent och tidigt i deras hus, men då aldrig sådant förstått.

Framlades Anna Michellsdotter, som uti länsmannen Alf Reorssons och Per Stingers närvaro sagt till Oluf Tollesson, det Christen Larssons hustru, Kerstin i Klef, då hennes man låg och drog med döden, kom Kerstin in. Då klagade han sin död på henne, och därmed lopp Kerstin ut. Ställde sig ock denna Anna så inför rätta som om hon varit galen och löp på dörren, så att länsmannen måste med makt hämta henne igen. Omsider kunde Anna intet säga annat än att hon stod vid.

Framkallades modern till Casper Björnsson, som ägde Anna Michellsdotter, och tillspordes om hon någon gång hört sin son klaga på Christen Larssons hustru sin död. Då nekar hon vid sin himmelska arvelott att hon aldrig hört sådant, utan hennes son hade en sjukdom, som han i Ostindien fått, kallas Fökt. Det hade han i Holland fått bot för, men när han fick det igen några år innan han dödde, så dödde han därav. Anna Michellsdotter kan intet bevisa detta utan varit allena inne hos sin salig man, och som rätten förnimmer Anna nekar till detta, då förmenas hon ej det hört utan uppfunnit det av sig själv.

Framhades konan Ingrid Andersdotter, vilken bekant för pastoren herr Owe i Bro, påstod komministern herr Hans, att Christen Larssons hustru haver krupit in genom en fönsterruta och velat gjort av med henne, vartill hon nu inför rätten nekar och tager sina ord igen. Då talar hon om en tröja, som Christens dotter utsatt till Ingrid för fem och en halv skilling silvermynt och vet intet mera med henne.

Än tillsporde herr Owe Ingrid om hon icke sagt det att Christens hustru haver förgjort henne. Vartill hon ej neka kan utan det talt och hon förgjort henne för tröjans skull och två stycken fiskar, som Ingrid av Christens halvlytte man bekommit haver och Christen dem icke fått. Denna Ingrid tillspordes om hon något skäl haver till detta. Då säger hon intet mer än att Christens hustru kom in och strök henne under halsen litet, då hon ville haft sin dotters tröja igen, vilken tröja dottern haver fått av sin fader och moder.

Framhades Christen Jönsson, vilken Oluf Tollesson beropte sig på, att i förlidet år då hade denne Christen varit inne och druckit hos Christen Larssons hustru och hade då i sitt fylleri skällt henne för trolldom och att hon var full av fransoser. Och detta bad han Karin gå till Joen Winds kvinna. "Hon säger dig vad trolldom du kan." Hade ock slagit ut fönster för henne.

Denne Joen Winds kvinna är Anna Michellsdotter, som skällt Christen Larssons hustru för sin mans död och nu kommit i annat gifte till Joen Wind. Då i detsamma kom herr Owe med länsmannen hit till Lysekil. Kom ock Christen Jönsson och hans hustru till prästen och bad om förlåtelse. Blevo de ock förlikte med Christen Larsson och hans hustru om allt detta. Bekände ock Christen Jönsson att intet veta med Christen Larsson eller hans hustru något oärligt att beskylla."

Rätten meddelar att utslaget skall komma vid ett följande ting, men det protokollet har inte blivit bevarat.

Den 14 juni år 1685 hölls häradstinget på Broberg, och därvid förekom även ett mål emellan ett par kvinnor från Lysekil. Därvid skrevs följande i domboken:

"Clemitt Christenssons hustru i Lysekil, hustru Karin Hansdotter, klagar över Gunla Svenningsdotter ibidem för att hon henne icke allenast haver skällt för en hora och taska utan ock med hugg och slag överfallit samt henne undsagt, därest hon icke därmed ville tiga, skulle hon få dubbelt så mycket till.

Gunla bekänner att hon fuller slagit henne några slag i väggen, den tiden hustru Karin kom in i hennes moders hus, men nekar att hon henne skällde, dock säger, varför hustru Karin icke söker och stämmer de andra som henne skällt haver för hon det gjorde. Hustru Karin begärer att sådant måtte bevisas. Gunla föregiver att hennes egen mor det har gjort och många andra.

Hans vördighet herr Hans Räfsal, som bor uti Lysekil, med nämnden och flera giver hustru Karin ett gott lovord och intet annat veta att med henne betyga än det som berömmelaget är. Haver ej heller annat av henne hört.

Herr Hans berättar om Gunla, att hon för fyra år sedan kom till herr Owe i Bro och för honom frivilligen bekände, att en ostindienfarare, Erik Pehrsson, haver haft med henne olovlig beblandelse, dock ej under äktenskapsloven, som han ock själv tillstod och hon jämväl nu ej kan neka, men varken därför ecclesiatike eller politike är vorden eftersökte, efter det han sedan varit borta. Berättar ock herr Hans, att när han förhöll hennes moder nu nyligen det förargliga leverne, som hon ligger i dagligen med Hans Davidsson, haver modern sagt: "Jag kan intet om det säga, än att det är slemt de taga sig före!"

Gunla vidgår att denne Hans Davidsson är uti hennes moders hus och henne till äkta begärer. Kan ej neka att ju hon sökt säng och säte med honom. Men den förre, Erik Pehrsson, haver fuller haft umgängelse med henne, dock ej därför varken stått skrift eller straff, dock försonat hos prosten och herr Owe i Bro.

Herr Hans vittnar ock efter sin hustrus mun och tal, som närvarandes var, när Gunla överföll hustru Karin med sin ettriga mun, att hon skällt henne för en taska och hora och många andra skällsord utkastade. Gunla säger, att hustru Karin skällde henne först, jämväl att hennes man spände henne utför sängestocken, det hustru Karin säger att ingen skulle kunna henne överbevisa.

Resolution: Ehuru väl Gunla nektar till att hon hustru Karin har skällt, dock övertygades och omsider själv vedergått, ty skall hon nu först plikta för skällsord fyra daler, efter hon sina ord intet åtrår, och för två slag 6 marker. Varder hustru Karin i det övriga vid sitt goda och ärliga namn konserverad och behållen, och eftersom Gunla hustru Karin vidsagt, ty skall hon antingen sitt löfte för sig eller fiskeläget vakta.

Länsmannen ratio officie begärer att konan Gunla måtte sitt straff avlägga här i världslig rätt för sitt köttsliga umgänge och lönskaläge hon haft med ostindienfararen Erik Pehrsson, efter hon själv tillstår att varken ha utstått kyrklig eller världslig plikt.

Resolution: Efter konans egen bekännelse, att han Erik Pehrsson haft med henne olovlig beblandelse, dock ej under äktenskaps loven, för vilken hon varken ecclesie eller politike pliktat haver, ty skall hon nu därför bota fem daler silvermynt och stå kyrkoplikt. Execution för rätten skedde strax på kroppen."

Vid det ting som hölls på gården Hallind i Bro socken den 13 juni år 1701 kom också ett par kvinnor från Lysekil inför rätten. Protokollet berättar nämligen:

"Hustru Sophia Hansdotter i Lysekil anklagar Maren Jönsdotter-Krämare ibidem för det hon skällt henne för en tjuv, att hon stulit två tunnor mossa från prästen och låtit föra över till J utland att försälja. Hustru Maren nekar att hon skällt henne för en tjuv, men allenast sagt en gång, då de hade några ordväxlingar med varandra, dessa orden: "Var det icke en tjänst mina bröder gjorde dig, när de togo för eder två tunnor av prästens mossa i deras faders skuta och förde över till Jutland och dem där förhandlade emot ett hälft pund säckehör, som de förde eder hem igen?" Hon nämnde intet antingen hon hade stulit dem eller på lovligt sätt bekommit dem. Förmenar därför att hon på intet sätt förgripit sig i något mål emot hustru Sophia, vet heller intet med henne än det som ärligt och gott är.

Hustru Sophia beropar sig på tvenne hustrurs vittnesbörd, Margareta Jönsdotter och Anna Andersdotter, vilka nu icke var här till städes, utan Margareta kunde för ålder och sjukdoms skäl inte komma, men hade bekant för länsmannen All Reorsson att Maren kallat Sophia för en tjuv, det hon genom en skrift till rätten också bekräftade. Nämndemannen Börje i Djupedal berättade, att hustru Anna Andersdotter för honom sagt, att hon vittnar på sin salighet samma orden, som hustru Margareta sagt.

Resolverades: Hustru Maren pliktat 3 marker till treskiftes och blir vid sin heder och ära konserverad, eftersom hon sina ord rättar och igenkallar. Bliver ock satt ett vite emellan dem, att vilken som den andra med några okvädningsord angriper, som angår dess heder och ära, skall giva 10 daler silvermynt till Lysekils kyrka."

En klar bild av hur uselt bondkvinnorna kunde ha det på Stångenäset i slutet av 1600-talet, ger det rannsaktionsprotokoll, som år 1694 skrevs vid tinget på Gunnarsby i Skredsvik socken. Bonden Bengt Larsson i Ryk, Brastads socken, som var gift med Aslags änka i Brastad, den då 84-åriga Kerstin Christophersdotter, var nämligen anklagad för dråp på denna sin hustru, och enligt guvernörens order skulle extra ting hållas med Bengt Larsson. Både domare och nämnd gjorde också därvid ett besök i bondestugan på Ryk. Det var den 16 juli 1694 som följande protokoll skrevs:

"Efter utlyst ting inställdes Bengt Larsson i Ryk av länsmannen Alf Reorsson i Berga, varpå upplästes det extra protokoll, som lagmannen välbemälte herr Alexander Coch vid sista lagmanstinget den 21 juni sistlidne hållit haver över denna sak, därvid vidslutet finnes, att på själva orten skall anställas däröver särskild rannsaking och besiktigas själva stenen och de skarpa stenar, vilka Bengt berättar skall vara på ugnen, varpå denna hustru har haft sitt läger nu i fyra år.

Fördenskull förfogade häradshövdingen själv sig dit med nämnden, befinnandes att ugnen ej var högre från taket än tre kvarter, skorstenen med många vassa stenar besatt och trappan ej bredare än 2 1/2 kvarter, utom trappan med några lösa stenar gjord. Utom skorstenen var jämväl i brunnen och allestädes så vassa och skarpa stenar, att en frisk människa ej kunde utan möda och besvär komma upp och neder. Mycket mindre då hon, som var en människa

om 86 år. Kunde och knappt någon på själva ungskullen sig vända, men intet sitta upp. På den södra sidan om dörren stod en stor sten, på vilken intet syntes något tecken till blod eller annat. Berättades att den förr stått vid bordet, därest ingen kunde komma emellan ungsbänken och karet, som bordet stod uppå, för stenen.

Rätten förmante Bengt Larsson att han skulle taga sitt samvete fångat och betrakta att detta timliga snart förgår, men det eviga får aldrig ände, och ej så högt skulle akta det straff, som han här i världen skulle utstå, emot den glädje, som han där förväntade, utan bekänna och tillstå, om han med sin handaverkan hade skyndat sin gamla bedagade hustru till döden. Svarade ock med höga förpliktelser sin oskyldighet nu som förr kontesterade.

Rätten tillsporde hans styvbarn, som är Anders Aslagsson i Brastad om 60 år, Nills Aslagsson ibidem om 47 år och Engelbrekt i Vintveten om 50 år, samt Märta Aslagsdotter, om de lägga denne deras styvfader Bengt Larsson någon sak till att ha varit vållande till denna deras gamla och ålderstigna moders hastiga död. Svarade därtill nej, de göra det intet, ej heller gjort det.

Vidare blevo de tillfrågade, om han tillföre henne slagit och illa trakterat haver. Därtill de jämväl nekade, mer än det han för dem själva skall bekant, som han ock nu tillstår, att för några år sedan slog han henne med ett yxeskaft, men aldrig sedan, utan mera orsak hava att honom berömma, som med sådant tålmod henne uti dess svaghet och stora ålder skött, och mången gång på sina armar lyft och burit haver, jämväl henne dess skröplighet undragit, eljest vet han själv och Gud i himmelen.

Rätten framkallade pigan Kerstin Nillsdotter i Ryk, om 40 år, som tjänt Bengt Larsson i 2 1/2 år, vilken efter avlagd ed vittnar, att den tiden då hon Bengt Larsson och hans saliga hustru tjänte, såg hon honom aldrig röra henne, utan han alltid bemötte hennes stora svaghet och skröplighet med tålmod, lyfte och bar henne på sina armar. Mången en gång föll hon utur spisen, stupa i golvet, jämväl av ugnen, så att han ofta tog henne halvdöd upp, och om ingen varit inne då till hjälp, hade hon kunnat bliva död, stött sig och många blåmärken fått både i ansiktet och på bröstet. Aldrig ville hon söka sängen med honom, utan fast han ofta det med henne vart begärande, städse höll vid ugnen.

Hustrun Astrid Andersdotter i Ryk, om 24 år, efter avlagd ed betygar, att för fyra år sedan, då Bengt först var kommen till Ryk, var hon och hennes man med honom ett halft år i dess stuga på Ryk tillsammans. Förmärkte hon då aldrig varken då eller senare att han rörde sin hand vid henne utan ledde henne ut och in när så påträngdes som ett barn. Kunde aldrig få henne uti säng med sig, utan på ugnen höll hon till, där hon var dag eldade.

När Bengt byggde den nya stugan och hon såg att ugnen där var så låg och liten, hörde hon henne säga till honom: "Nu haver I byggt ugnen så liten, för I vill att jag inte skall ligga därpå, men jag skall ändå ligga där!" "Ja", svarade Bengt, "därför är sängen så stor, att I skall ligga där hos mig." Hörde ock att de talade om dagen förr än hon dog att hon skulle vara sjuk. Åtta dagar förut hjälpte hennes piga henne upp av Berga. Mer vet hon intet att berätta.

Christen Larsson i Ryk, om 40 år, efter avlagd ed betygar, att sedan Bengt Larsson med sin hustru voro komna till Ryk, haver han aldrig förstått att han henne hårt eller illa hanterat utan ofta om nätterna kommit springande till honom och de andra, att de ville komma in, ej

vetandes annat än hon skulle dött. Alltid var hon dödssjuk, men dagen innan hon dog hörde han att hon skulle varit svagare än tillförne, men han var inte inne hos henne.

Nills Toresson i Ryk, om 32 år, efter avlagd ed bekänner, att Bengt var samma dag en liten stund förrän hon dog inne i hans stuga och sade att hans hustru hade illa ont på ugnen och vet intet om han skall gå efter hennes dotter. Då svarade han honom, att I haver sagt så ofta att I skulle gå efter henne, hon haver ändå levat. Då svarade Bengt: "Det kan väl få ske!" Gick därmed ut. En stund därefter, då hans piga Barbro skulle gå i Bengts stuga, bad Bengt henne att gå efter Nills och be honom komma in. Det var rätt nu gjort med den gamla, sittandes Bengt och höll henne i famn.

Men när han kom in, låg Bengts hustru framme vid sängen med ansiktet vänt till golvet och ett hyende under det. Bengt stod och grät över henne. Då tillsporde han Bengt, huruledes det var med henne. "Ja", svarade Bengt, "hon låg på ugnen, och där dödssvagheten kom över henne, ville hon krypa neder, och i det haver hon tvivelsutan, som jag intet annat tror, stupat neder och har stött sig på denna stenen, som stod vid dörren." Bedjandes honom att gå efter grannen Aslag, som var på Holma.

Därför tog han pigan Maria Häljesdotter med sig in. Då de var inkomna, var hustrun död. Vände så på henne och funno hennes ansikte blött och litet blodigt, men på bröstet ett blåmärke. Bengt gick strax och tog sin häst och drog efter hennes barn. Emellertid tvättade de ren henne och tog på henne en ren särk. Var ock först Bengt kom till Ryk med honom i två år i samma stuga och inte märkte att han rörde henne någon gång utan ledde henne både ut och in och ofta bar henne på sina armar. Såg henne ofta gå på marken och stupa omkull och slog ansiktet fördärvat på sig, då de buro henne in för en död människa.

Pigan Maren Häljesdotter i Ryk, som följde Nills, vittnar, att då hon kom in, låg Bengts hustru stupa vid sängen, var litet blodig på det ena kindbenet av tre små revor hon hade, var ock helt rödblå i ansiktet och i pannan. Hörde av Dordi att hon klagade sig om natten att råttorna voro på bröstet på henne.

Pigan Barbro Rasmusdotter i Ryk, 24 år, efter avlagd ed bekänner, att när hon skulle litet före skiljedags gå in i Bengts stuga, låg hustrun framme vid sängen stupad och hade ett hyen under sig. Bengt stod vid gruvan och grät, bedjandes henne att gå efter sin granne, det hon ock gjorde. Hörde att pigan Dordi, som tjänte honom, säger att råttorna voro ihopa med henne om natten och hon bad Bengt köra dem ifrån sig. Var alltid sjuklig och svag. Aldrig förstod att Bengt henne rörde eller slog.

Pigan Dordi Ohlsdotter, 23 år, vilken Bengt tjänte vid den tiden då hustrun dog, efter avlagd ed bekänner det hon aldrig såg Bengt sätta sitt finger på henne utan lyfte henne både ut och in. Hustrun föll ock ofta stupa och stötte sig illa i ansiktet. Några dagar innan hon dog, var hon och Bengt på åkern och den gamla hemma, vilken efter att hon hade eldat skulle gå upp på taket och lägga täppet på. Då föll hon neder av taket i berget och slog sig, varefter hon alltid klagade sig för bröstet. Allt för ut gav sig. Natten innan hon dog skiftade hon läger två gånger. Först lade hon sig i gruvan, fick ingen ro där utan ropade och gav sig förskräckligt. Kröp sedan på ugnen och där låg hon tills dager blev.

Emellertid esomoftast ropade hon högt, som om någon vore ihopa med henne. Om morgonen tillsporde hon Bengt och henne om råttorna voro där i natt, sägandes: "De hava gått och trampat på mig hela natten." Därtill svarade Bengt: "Det haver inga råttor varit, utan det

lärer varit Eder förra man, som vill hava Eder snart till sig." Dagemålstid gick hon hem till sina föräldrar, eftersom hon var bliven något sjuk. Den gamla var då nedergången och satt i gruvan. Den stora stenen stod när hon gick bort vid bordet men sedan vid dörren, när hon kom igen.

Rätten tillsporde nu barnen än vidare, om de lägga Bengt Larsson någon sak till eller därifrån honom befria. Svarade, att de göra det ingalunda, ej heller de tankarna draga till honom, att han på deras moder några händer skall burit hava, att hon därav skall ha fått sin död, utan honom därifrån hellre befria. Lämnandes allt uti Guds händer. Mera var uti denna sak ej att rannsaka, varföre den ställdes uti nämndens värjande eller fällande, vilka efter moget överläggande stannade uti följande slut:

Ehuru väl något misstänkligt är, det Bengt skulle flyttat stenen, i de tankarna som skulle dess hustru vid nedergåendet av ugnen kunna fallit därpå och sig själv till döden skyndat, så befinnes likväl av de edeligen avhörda vittnen honom aldrig velat henne illa eller slagit utan som ett barn i dess stora ålderdom skött, lett ut och in, ja, på armarna ofta burit och med tålmod hennes svaghet översett, hon jämväl ofta tillförne fallit framstupa och ansiktet fördärvat, ja, omkommit, om ingen varit till hjälp, samt på några dagar förrän hon dog fallit utför taket i berget, sedan klagat sig för bröstet, om natten före skiftat tvenne gånger läger och alltid givit sig hårt och om morgonen frågat om råttorna varit inne, som hennes bröst hela den natten skall trampat, då hon var tvivelsutan med döden kampades, slikt fantasi skall vara förekommet.

Hennes egna barn honom ingen sak giva utan därifrån befria med betygande att de aldrig de tankarna till honom draga utan större orsak hava honom att berömma, som deras ålderstigna moders stora skröplighet med sådant tålmod dragit. Utan hon i dödsångesten sökt gå utför ugnen, stupat utför ungstrappan, som var allenast med några lösa stenar lagder och på de vassa i skorstenen lagda stenarna dessa revor och blåmärken fått och sig gjort hava och således utan hans vållande omkommen. Fördenskull varder han, Bengt Larsson, från slika misstankar alldeles av rätten frikänder."

De ensamstående kvinnornas problem har alltid varit svårlösta, och särskilt besvärligt var det naturligtvis för dem, som skulle få ut sitt föräldrarv på så sätt att de skulle få bo kvar i hemmet hos en broder, som gift sig och övertagit gården. Härom vittnar följande dokument, som skrevs vid häradstinget på Rööd i Tossene socken den 10 oktober år 1705. Det gäller gården Björneröd i Bro socken:

"Nämndemannen Herman Aslagsson i Björneröd framställde sig för rätten, käre till sin syster, Ingri Aslagsdotter, påstående det bemälde hans syster må bliva tillhållen att emottaga den henne tillfallna moderarven, på det han må bliva henne därifrån kvitt, emedan han alldeles inte längre kan hava henne hos sig för det dagliga otidiga förtret och munbruk, det han med sin hustru av henne måste lida.

Pigan, om fyrtio år gammal, svarade att hon ställer allt under rättens omprövande. Fadern Aslag påstod att dottern väl är något styv i munnen, men förmenar att brodern hennes bör kunna lida henne härefter som hittills och om henne draga omsorg. Herr pastoren, ärevördige och vällärde herr Andreas Bornander, kontesterade, huru kärändens hustru varit hos honom och högeligen klagade över svarandens stora ofog, svordomar och annat slikt, med andragande det svaranden icke skulle bliva från henne skild, då förorsakades hon att ifrån sin man, nu käranden, att flytta.

Käranden insinuerade skiftebrevet, upprättat 1701 den 4 december. Uti detsamma befinnes denna svarandens arvelott vara 28 daler, 8 öre silvermynt, bestående uti lösören, vilka alla käranden-nämndemannen påstår få lösa, med förmenande, att den som har mera att mäla, må ock behålla bono.

Rätten tog denna sak i betänkande och befann att något korn, som värderats till halvåttonde daler silvermynt, nu var av möss alldeles fördärvat, för vilket likväl käranden tillbjuder sig att giva penningar, allenast honom måtte bliva tillagt att lösa till sig de andra lösören.

Alltså emedan käranden-nämndemannen Herman Aslagsson skulle komma att lida skada, därest han penningar för det bortskämda kornet skulle utgiva och inte något till lösen för det övriga godset, ty prövar rätten skäligt, det svaranden, pigan Ingri Aslagsdotter, bör av käranden-nämndemannen emottaga penningar för hela sin tillfallna arvslott, som är 28 daler, 8 öre silvermynt, vilka penningar etter kärändens eget tillbudande skall bliva erlagda innan instundande jul. Och skall gården Björneröd vara svarandepigan härefter alldeles fri, varmed all oenighet kan vederbörligen bliva i tid förkommen. Skulle nu svarandepigan ej vilja vid där föresätta terminer penningarna emottaga då skall penningarna förseglas och deponeras i tvenne mäns present hos Gunnar Pehrsson i Myrtorp, som är bägge parternas svåger.

Såsom befinnes att några persedlar äro av käranden utsatta och avhända, då skall svaranden hava rätt att desamma inlösa, helst Kongl. Maj:ts förmyndareordning giver vid handen, det ingen må hava tillstånd med en omyndig att handla. Har ock svarandepigan uppburit på de avhända persedlarna några penningar, då skola de deporteras på svarandens 28 daler, 8 öre silvermynt."

En kvinna, som reste bort från sitt hem på en söndag och särskilt på en böndag, hade i regel åtal och straff att vänta, men ibland kunde hon också bli befriad därifrån, vilket framgår av nedanstående protokoll från tinget på Rööd i maj år 1707:

"Kronans befallningsman, välbemälte Hans Gråa, tilltalar rustmästaren, manhaftige Pehr Wåghals hustru, Tora Olufsdotter, för att hon den tredje böndagen i sistförlidet år skall hava begynt att resa från sitt hus och sålunda överträtt böndagsplakatet. Påstår, att hon därför efter lag må bliva ansedd.

Hustrun nekade därtill i förstone, men sedan tillstod hon att hon reste till Brastads kyrka och var där och firade böndagen. Efter gudstjänstens förrättning bad fänriken i Säm henne med sig hem, det hon ock efterkom och var hos honom tills hon hade ätit. Sedan reste hon därifrån hem till sitt hus igen.

Herr befallningsmannen berättar, att hon samma dagen varit vid Ferlevs bro och ämnat längre resa, men som hon besinnat sig att det var bönedagen, har hon vänt om igen och sig hem förfogat. Vartill hustrun alldeles nekade, men bekänner likväl att hon sedan hon varit i Säm, reste hon upp till Ormdahl för att tala med sin gamle vän och förra grannhustru, Anders kvinna, men inte längre bort utan för därifrån hem igen. Beder för sig, så vida hon i detta fall kan hava sig försett och lovar att taga sig en annan gång bättre vara.

Rec.: Såsom hon varit vid kyrkan Brastad och där hört predikan och gudstjänsten samma dag, jämväl nu beder för sig, om hon i detta fall sig av en enfaldighet förgripit, i det hon inte reste strax hem från kyrkan utan först till Säm och Ormdahl, ty synes herr befallningsmannen att hon för plikt kunde förskonas, vilket rätten biföll"

En mycket märklig kvinna var prästeänkan Ingeborg Knutsdotter-Giedda, som under de första 40 åren av 1700-talet bebodde och brukade gården Skådene nedre i Bro socken. Hon var född år 1660 i Torsby socken på Inland såsom dotter till kyrkoherden därstädes, Knut Hansson-Giedda. Sedan 1702 var Ingeborg Giedda änka efter kyrkoherden i Bro, Owenus Tegnér, och hon dog på Skådene den 20 maj 1743, enligt dödboken 82 år gammal. Utom gården Skådene ägde hon även en tid 3/4 i gården Störreberg övre.

Det var givetvis svårt för en ensam kvinna att driva jordbruk vid denna tid, och det kanske allra största problemet var att under kriget få tillräckligt många dugliga och ordentliga tjänare. Däröfver vittnar bl.a. följande protokoll från tinget på Rööd den 30 sept. år 1703:

"Kvartermästaren manhaftige Knudt Tegnér andrager hurusom drängen Sven Hansson stätt sig i tjänst hos hans moder, prästeänkan, dygdesamma matrona Ingeborg Knutsdotter-Giedda, och sedan intet velat sig uti sin lagstadda tjänst inställa utan är nu hos sin styvfader Oluf Nilsson uti Valla förbliven, varigenom hon tagit mycken skada uti sitt arbete.

Drängen svarar, att han tjänte hos änkan ett år och trenne veckor däröfver samt uppsade sin tjänst lagligen vid juletid. Och när änkan frågade honom om han längre ville bliva i tjänsten kvar, svarade han nej.

Kvartermästaren framställde studiosen herr Johan Kall till vittne. Han vittnade efter avlagd ed, att den tiden då några värvare voro ute för att värva folk till konungens tjänst, vilka ock voro på Stängenäs, var bemälte Kall i Bro prästegård. Då han en gång i veckan om morgonen var uppstånden och stod i sängkammaren, hörde han att drängen blev tillfrågad, om han ville bliva längre i sin tjänst hos prästeänkan. Då svarade han: "Nej, inte för en daler", som han var för det förlidne året förlinker.

Utan vill hon giva honom en riksdaler jämte kläderna, vill han bliva kvar, vilket honom refererades modern. När drängen då kom in till måltid, så säger änkan att hon vill giva honom den riksdalern om han vill bliva i sin tjänst, vartill han svarade: "Ja, så vill jag bliva hos eder ett år." Herr kvartermästaren påstår, att drängen må bliva pålagd att ersätta vad skada han med sitt bortblivande har förorsakat hans moder.

Drängen tillstår, att han har intet att klaga, antingen öfver mat, dricka eller annat, utan han blev såsom en tjänare försvarligen hanterad, vidare än att honom ännu återstår lönen och något av kläderna.

Styvfadern Oluf Nilsson i Valla bekände, att han var i prästegården, sedan drängen kom hem till honom och frågade huru det var med drängen, om han skulle bliva kvar eller ej. Då svarade änkan: "Om I kunnen skaffa mig en annan dräng, som kan köra min häst, må han väl bliva hos Eder." Därpå gick han hem men varken skaffade någon annan dräng eller lät denne gå i sin tjänst igen.

Äntligen bekände drängen att han efter många tillfrågningar såväl som av räddhåga för värvingen lovade bliva kvar i tjänsten.

Resolverades: Såsom drängen själv bekant, att han låtit sig övertala bliva i sin tjänst och varit i tjänsten tre veckor på det nya året, det avhörda vittnet ock vittnat att han lovat vilja tjäna för en riksdaler i lön, så kan rätten inte fria honom från de böter, som

tjänstehjonsstadgan av år 1686 uti det 5 kap. honom pålägger, nämligen, en riksdaler och ett års kläder, som räknas till fem daler silvermynt, vilket gör tillsammans halvsjunde daler, och sedan tjäna var han vill. Och bör styvfadern, som drängen emottagit, förr än han förvissad var att han var ledig och bekommit avsked, plikta likaså halvsjunde daler silvermynt efter samma stadga."

Även beträffande tjänstepigorna kunde det bli besvärligheter, varom följande protokoll från år 1704 berättar:

"Herr kaptenen välbemälte Henrich Dalpihl andrager för rätten hurusom dess systerdotter, Kerstin Andersdotter, har tjänat i Bro prästegård i halvfjärde års tid och nu är därifrån kommen, men matmodern, prästeänkan, dygderika matronna, hustru Ingeborg Knutsdotter-Giedda, och henne därför tilltalar. Änkan hade inställt för sig sin son, kvartermästaren manhaftige Knudt Tegnér, blev henne en del av sin lön förhållen, varföre han låtit insistera vilken svarade, att kvinnfolkets morsyster, välbemälta jungfru Brita Dalpihl, inställde henne i tjänsten med de förord, att det första året kunde hon ingen lön pretendera, utan hon skulle sig informera uti vad som i ett kök var att göra, sedan skulle hon hava lön att förvänta men inte något visst föresatt.

Visar med en uppsats att hon bekommit uti kläder till elva daler silvermynt, som kvinnfolket själv vidgår. Hon har eljest låtit förkomma eller sönderslagit åtskilligt silver, tenn och annat till sex daler, åtta öre silvermynt, vilket herr kvartermästaren förmenar att hon bör ersätta. När allt sådant tillsammans lägges, lärer hon icke mycket hava att fordra. Och såsom hon eljest med lönskalägers bedrivande i huset har fört ett odygdigt leverne, så att om något skulle återstå på lönen, hade hon det såmeddelst förbrutit.

Rätten överlade detta mål och prövar skäligt, att hon för de tre första åren bör njuta lön efter landsens maner, som är för en kökspiga sex daler silvermynt för vart år, vilket belöper sig till aderton daler silvermynt, varpå hon haver att decertera med undfångne kläderna för elva daler silvermynt så ock för en silversked, som är förkommen, av tre lod, två daler, åtta öre. Bliver således hennes fordran fyra daler, tjugofyra öre silvermynt. Men för det sista året finner rätten att hon genom sitt odygdiga leverne bör ha förverkat sin lön."

Bråk blev det även för Ingeborg Giedda med hennes mans efterträdare, kyrkoherden Andreas Bornander, bl. a. av den anledningen att gården Skådene gränsade intill prästgården. Vid tinget på Rööd den 16 oktober år 1706 gällde det en kvarn:

"Emellan kyrkoherden på Stångenäs, ärevördige och vällärde herr Andreas Bornander, kärande, och prästeänkan på Skådene, äreborna och dygdesamma matronna, hustru Ingeborg Knutsdotter-Giedda, och nämndemannen välaktade Oluf Jonsson i Broberg, svarande, resolverade och dömde rätten, att svaranderna böra bägge så laga, att de tvenne stockarna eller kimningarna i Bro prästegårds kvarnehus, som efter Oluf Jonssons disposition blevo uthuggna, när änkans kvarnstenar blevo av huset uttagna, varder igen insatta och dörren igen upplagder, så att kvarnehuset bliver så gott, som det till förne var. Men vad stockarna vidkommer, som änkan låtit nedtaga och blivit sönderslagna, så behåller änkan dem i följe av den praxis som här i landet är brukelig."

Det dröjde emellertid inte länge, förrän det åter blev bråkigt emellan prästeänkan och den nye kyrkoherden. Vid tinget på Mellby den 31 maj 1709 anklagade Bornander änkans dräng för att denne hade tagit ned en gårdesgård av slanor, som skilde de båda gårdarna åt. Men änkan

svarade i sin drängs ställe, att gärdesgården skulle bli upplagd i rättan tid till våren, och därmed lät kyrkoherden sig nöja. Men vid samma ting förekom även följande mål:

"Salig kyrkoherden herr Owe Tegnér's efterleverska, änkan dygdesamma matronna, hustru Ingeborg Knutsdotter-Giedda, haver lagligen låtit insistera Oluf Reorsson i Träleberg för det han skolat utan skuld, orsak eller laga uppsägelse utkastat den vadepart hon hade med honom uti deras samfällda sillevad, varigenom hon synes vara förorättad, begärandes att han för brottet måtte avstraffad bliva.

Häremot framställde sig för rätten hans ärevördighet kyrkoherden Bornander, som ställde uti rättens omprövande först om bemälde Oluf Reorsson är lagl. situationen förkunnad eller ej. Därefter om så skulle befinnas att situationen var uti rättan tid honom förkunnad och han således bör komma till att komparera, bemälte kyrkoherden då måtte anses som svarandens fullmäktig, i följe därav

- 1. att kyrkolagen tillåter honom att svara för prästegården Stompen och dess tjänstefolk.*
- 2. Att han har redan tillhandlat sig den gård, som svaranden bor uppå. Skulle åboen något lida, så hade herr kyrkoherden skada därav.*
- 3. Förmenar att alla intressenter borde vara tillstädes, ty Oluf Reorsson haver intet ensammen utan alla intressenterna det utträttat.*

Vilket allt rätten tagit uti övertägande och prövar att saken bör till nästa ting uppskjutas och alla intressenterna därtill instämmas, då herr kyrkoherden i följe av kyrkolagens 19 kapitel, 23 § intet vidare än för sig själv, så vida att hans ärevördighet kan visa att han den tiden varit i samma sillevad fullkommeligen intresserad, får svara."

År 1721 den 22 maj var de båda stridande åter vid tinget på Mellby, varvid följande protokoll skrevs:

"Framlidne kyrkoherden herr Owe Tegnér's änka, hustru Ingeborg Giedda, tilltalar kyrkoherden, ärevärdige och vällärde herr Andreas Bornander, för olovligt skogshygge och gärdesgårdars nedrivande på rusthållshemmanet Skådene i Bro socken, varföre hon påstår att ändring härutinnan må ske och att rusthållet henne till ansvar icke ruineras måtte.

Svaranden herr kyrkoherden utlåter sig, att han icke kan i detta forum kontesteras någon litem, emedan saken nu är inför hennes Kungl. Maj:t drottningen anhängig gjord den 23 mars 1719, angående prästgårdsägorna, som är med högvälborne herr baron och landshövdingen i orten för detta kommunikerat. Och för övrigt förmenar herr kyrkoherden, att om något hugget är eller någon förment åverkan begången, så skulle kunna bevisas att detta skett lagligen och på prästegårdens egna ägor.

Fördenskull och i anseende så väl till de anbragte skäl såsom ock till följe av 1693 den 30 juni och åtskilliga års andra kungl. förordningar, kan rätten denna sak och tvistighet emellan krono- och prästgårdsägorna icke upptaga, såsom den icke hör under instanserna, utan haver parterna i stället hos högvälborne herr baron och landshövdingen sig härom angiva."

Det här återgivna är endast en liten del av de många domstolsprotokoll, som prästeänkan Ingeborg Giedda gav upphov till genom sina prosesser. En samtida med henne var klockareänkan Chatarina (Karin) Jönsdotter i Sörtorp, född 1658, död 1736, och sedan 1691 änka efter klockaren på Stångenäs, Påvel Månsson. Även hon har såsom rusthållare och

brukare av Sörtorp under 45 års tid fyllt domboken med massor av protokoll, av vilka blott några få här kan återges, vilka belyser en jordbrukande kvinnas problem på den tiden och alltså är värdefulla och intressanta kulturbilder.

Vid tinget på Mellby den 9 okt. 1711 förekom följande ärende:

"Änkan, hustru Karin Jönsdotter i Sörtorp klagar på sina grannar i Häller, Anders Hansson, Hans Nilsson, Pehr Nilsson och Nills Larsson, för att de ej skolat uppgärda deras gärdesgårdar utan nederlegat ett stycke därav, varigenom deras svin hava inkommit i hennes åker och gjort henne stor skada på hennes säd. Anhåller ity att dem må bliva pålagt ersätta henne denna hennes skada.

Kontraparterna komparera och svara att de intet neka till att förnöja henne den skada hon lidit av deras svin, allenast de måtte få veta, huru mycket de henne giva skulle.

Efter noga undersökning tillstod Nills Larsson att den ogillda gärdesgård, varigenom svinen äro inkomna, tillkommer honom att uppehålla. Varföre rätten prövar skäligt i följe av det 9-de kapitlet Byggningsbalken, § 36, att han Nills Larsson bör ersätta käranden hennes skada som hon av Hällers svin på sin säd tagit, som till två tunnor god vit havre eller blandsäd mätes, eller ock med 4 daler silvermynt i penningar betala och erlægga en daler smt uti expenser, jämväl plikta tre marker till treskiftes."

Men grannsämjan blev inte långvarig, ty det fanns gott om andra tvisteämnen, och vid tinget den 27 okt. 1712 gällde det skogen:

"Åborna på de tvenne hemman Häller i Bro socken, det ena krono- det andra skatte, Pehr Nilsson och Nills Larsson på skattegården och Hans Nilsson på kronogården, har låtit instämma hustrun Karin Jönsdotter i Sörtorp och klagar över henne att hon emot tingsrättens förbud av den 20 maj låter hugga i deras skog och därför begärer att hon måtte bliva tillhållen att hålla sig därifrån och plikta såsom förbudsbrytare.

Hustrun Karin Jönsdotter svarar, att hennes förman, salig löjtnanten Erdtman Schmidt, som för 27 år sedan bodde på Sörtorp, högg då först uti samma skog och förty ej annat vet, än Sörtorp och Häller hava samfällt hugg och klövträ, varvid hon sig håller, och alltså förmenar att hon intet brutit emot förbudet. Och hon anhåller därför att hon sin yxa må igen bekomma, som Nills Larsson från hennes son tagit.

Kongl. Maj:ts befallningsman, välaktade Hans Gråa, ratione offici påstår, att Sörtorp, som är kronohemman, må maintioneras vid sin position, tills dess Hällersborna med riktiga skäl visar om någon rågång eller skillnad emellan deras hemman finnes."

Detta mål fick sin fortsättning vid tinget på Mellby den 16 febr. år 1713, då följande hände:

"På sist överståndet hösteting i oktober 1712 hade Hällers åbor och änkan i Sörtorp tvist emellan sig om skogshygge uti utmarken, således att de ville förmena henne att hugga i skogen, som vore den Häller allena tillhörig. Men änkan i Sörtorp påstår sig hava samfällt skogshygge och mulebete med Häller. Då blev resolverat att änkan skulle få bliva vid possessionen besutten, tills dess att Hällersborna med riktiga skäl bevisar om någon rågång eller skillnad emellan bägge gårdarna finnes.

Nu kommo bägge parterna fram inför rätten, uppvisandes Hällersborna en synedom, given år 1601 den 1 juli emellan Hällers och Fuhlekärns utmärker, varuti ej nämnes Sörtorp. Förmenandes därför, att om Sörtorp hade haft någon rätt eller del uti marken med dem, hade det väl ock varit däruti nämnt. Men som det intet skett, förmenar de att Sörtorp intet är berättigat till någon del uti samma mark.

Änkan hustru Karin Jönsdotter i Sörtorp säger att hon funnit rätta delestonar emellan dessa hemman, sedan sista tinget var, varefter Sörtorps ägor skola sträcka sig norr ut emellan Häller och Vrångebäck. Hon såväl som länsmannen Abraham Bergman, vilken var i befallningsmannens ställe, begärer syn härpå.

Hällers åbor säga att de intet veta av några delestonar, men där skall finnas en förfallen stengård, som skall ha varit skillnadsgård. Är nöjda med att där bliver synegång. Varföre blev saken för syn uppskjuten, vilken skall förrättas den 14 september nästkommande, som är måndagen efter den femtonde söndag Trinitatis."

Följande handling visar synenämndens resultat och hur delningen av utmarken skedde:

"Framträdde för sittande rätt änkan hustru Karin Jönsdotter med en förlikningsdom, daterad tingsplatsen Mellby på Stångenäs i Bro socken den 6 febr. 1714 emellan det halva kronorusthålls-hemmanet Sörtorps åbo och de tvenne skatte- och kronorusthålls-hemmanen Hällers åbor, Pehr Nillsson, Nils Larsson och Hans Nillsson, angående skogshugge och mulebete, som Sörtorps åbo, hustru Karin Jönsdotter, kårande, pretenderar att njuta samfällt med Hällers åbor, svarande, men dessa icke velat tillåta det, varöver dem således dömt blev, att skogen i Bråtane skulle bliva av oväldiga och förståndiga män delt i fem lika delar, varav den ena parten bör följa Sörtorp, som närmast därintill kan vara belägen.

Den övriga utmarken intill stengården uti Kvarnhagen skulle bliva samfälld både för mulebete och skogshugge till alla de trenne hemmanen. Men hagen i Klevane, som kallas Kvarnehagen, ifrån den gamla förfallna stengården ned till Sörtorps lins, skulle bli Sörtorps enskilda egendom till sin kalvehage.

Denna dom är av dåvarande guvernören och landshövdingen i Göteborg, numera president och riksrådet, fältmarskalken högvälborne greve herr Carl Gustaf Mörner, remitterad till vederbörlig verkställighet genom vederbörande kronobefallningsman den 2 påföljande juni samma år, men icke för dessa oroliga och bullersamma krigstider kunnat ske förrän nu (maj 1721), varföre kronans befallningsman, välbemälte Hans Gråa, gav till känna, att han såväl som lantmätaren herr Dominus Falck tillika med Stångenäs härads nämnd uppå högvälborne herr baron och landshövdingens order och befallning den 15 innevarande månad voro på syningsplatsen att efter förbemälte dom göra en laglig och jämn delning dessa hemman emellan, då skogen med hela sin cirkumferens och vidlyftighet med tillhörande mark blev genom lantmätaren avtagen och en geografisk karta däröver upprättad, också på trenne ställen laggilla rösstenar lagde, så att Sörtorps enskilda skog, Bråtane kallad, begynner nu nere vid Bråtebron, varest första delet finnes en uthuggen ring i själva berget och däruti en sten, kringstödd av flera, visandes linjen högre upp och mitt på Röseberget, varest en lika sten finnes, ända längst i Rösebergets högsta rösr nordväst ut, varest den tredje och sista stenen lyktar vilket skogsstycke efter förenämnda lydelse ligger närmast beläget till Sörtorps gård, och emedan de tvenne hemman Hällers åbor voro nöjda med att samfällt få därefter nyttja skogen med varandra tills vidare, och på det detta kommande tider må vara desto tryggare, ty

begärde Karin Jönsdotter härpå häradsrättens fasta och stadfästelsebrev, så att denna skogsmark ifrån Bråtebron intill högsta öfserna i Röseberget må sedan efterfölja henne, hustru Karin Jönsdotter i Sörtorp, dess barn och arvingar, arvinge efter arvinge, för en evärdelig egendom, så länge de kunna Kongl. Maj:ts muntering vid makt hålla, som rätten inte syntes kunna förvägra utan uppå begäran detsamma meddelte."

En intressant kulturbild ger följande handling, som skrevs vid tinget på Broberg den 7 juni år 1714:

"Pehr Nillsson i Häller tilltalar änkan hustru Karin Jönsdotter i Sörtorp, för det hon skall hava tillagt honom att ha fört en sin döde oxen bort på hennes mark och låtit uppbränna, i det övriga beropar sig på vittnen, som han haver vid handen. Hustru Karin kan intet neka att hon ju sagt det Pehr för några år sedan förde sin döde oxen på hennes mark och där låtit den förbränna, men har därpå intet annat bevis, än då de hade släppt från plojen, blevo hon med barnen och hennes avlidne man varse röken uti marken, och när dottern några dagar därefter kom dit ut, såg hon både eldstället och benen efter kreaturet. Har inte skyllat Pehr varken tillförne eller nu för något annat än det som ärligt, kristeligt och tillbörligt är.

Pehr framställde till vittnen Oluf Haraldsson i Mjölberg, Hans Olufsson ibidem och Kornelius Andersson i Fuhlekärr. Mot Oluf Haraldsson gjorde änkan det jävet, att han är närbesläktad med käranden, så att hans mors syster har haft Pehrs broder till äkta, och ity förmenar han intet bör vittna, vilket aprobevas, helst som emot de andra intet jäv fanns utan tillstaddes att vittna, varföre de avlade sin vittnesed och sedan särskilt hördes.

Hans Olufsson berättade, att då tinget stod sist på Mellby, sade Karin att hennes grannar köra ersle bort i hennes dalar, vartill Pehr svarade, att det kommer honom intet vid. "Ja, men", sade Karin, "det har I gjort! I körde en slut bort i mina dalar och brände upp, och prästen i Bro skall vara mitt vittne därtill." Vartill härads hövdingen svarade: "Herr Owe är nu död. Där får I intet vittne!" Så svarade Karin:

"Herr Anders skall vittna!" Det hon än en gång intererade. Frågades, om hustru Karin tillade Pehr att han därmed skolat brukat någon vidskeplighet eller trolldom eller någon annan djävulsk konst. Svarades: "Nej, det har hon intet". Frågades, om hustrun menat att prästen skulle vittnat om oxen eller uti något annat mål. Svarades, att det vet han heller intet. Men om oxen taltes det, och vid begynnelsen av hustruns tal sade hon, att hennes grannar föra sina döda oxar bort uti hennes marker.

Sedan inkallades Kornelius Andersson. Han vittnade, att när hustru Karin och Pehr Nillsson stod i Mellby på tinget och agerade, skyllade hon först sina grannar att de köra as bort uti hennes dalar, så svarade Pehr således, att det kan hon aldrig bevisa. Så sade hustrun: "Jo, jag skall bevisa det med prästen i Bro." Därtill sade härads hövdingen: "Herr Owe är död, där får I intet vittne." Då sade hustrun tre gånger: "Herr Anders i Bro skall vittna, att Pehr körde en sin oxen bort i mina dalar och brände upp den vid sin egen kvarn". Mera kan han sig intet påminna vara talt därom. Frågades, om han hörde, det hustrun tillade Pehr Nillsson att han därvid skall hava brukat någon vidskepelse, trolldom eller annat djävulskap. Svarades: det hörde han intet.

Hustru Karin tillstod fuller att hon beropade sig på herr Kyrkoherden men intet om oxen utan hans ärevördighet om råd, huru hon skulle ställa sig att få kunskap om vilka som hade fört ett djur uti hennes mark och nedgravit. Pehr tillstår ock själv, att hustrun intet annat tillade

honom, än att han förde sin döde ox bort uti hennes mark att förbrännas, och ställde uti rättens omprövande, huru hon därför bör anses efter Kongl. Maj:t uti lag och förordningar, men påstår expenser för det han vid detta ting med sina vittnen måste inställas. Hustrun bekänner det hon sade fuller, att Pehr körde oxen uti hennes dalar, men hon har aldrig yrkat därpå, fast det för många år sedan skall vara hänt. Icke heller skyllat Pehr för någon fördömelig konst därmed hava brukat. Och nu kom det henne i hastighet för munnen, att hon sade oxen blev körd uti hennes marker och brändes.

Rätten kunde inte skönja, att svaranden hustru Karin Jönsdotter med någon plikt kan beläggas, utan käranden Pehr Nillsson är vid sitt ärliga namn och goda rykte bibehållen och konserverad. Expenserna upphäves."